

**Цивільно-правовий захист
права суддів на повагу до
гідності та честі, на
недоторканність ділової
репутації, порушених у медіа**

Монографія присвячена дослідженню особливостей цивільно-правового захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа. В межах наукової праці, на підставі комплексного аналізу наукових, публіцистичних джерел, а також законодавства та правозастосовної практики з питань захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа, сформовані та відображені висновки щодо: правової природи права суддів на захист особистих немайнових прав, об'єктами яких є честь, гідність та ділова репутація; передумов закріплення в практичній площині за суддями правового статусу «публічних осіб»; правових підстав виникнення правовідносин із захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа; кола суб'єктів правовідносин із захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа; меж захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації у разі їх порушення у медіа; особливостей реалізації суддями права на захист порушених у медіа особистих немайнових прав, об'єктами яких є честь, гідність, ділова репутація, в межах неюрисдикційної та юрисдикційної форм захисту; найбільш прийнятних способів захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа.

Монографія адресується суддям, адвокатам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також читачам, які цікавляться проблемами захисту прав людини.

В. С. Кучерявенко

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
ПРАВА СУДДІВ НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ
ТА ЧЕСТІ, НА НЕДОТОРКАННІСТЬ
ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ,
ПОРУШЕНИХ У МЕДІА**

Монографія

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 347.962.1:343.63:316.774
К95

Рецензенти:

- І. А. Артеменко** – доктор юридичних наук, професор, голова Одеського апеляційного суду, суддя;
М. В. Оніщук – доктор юридичних наук, заслужений юрист України, ректор Національної школи суддів України;
Д. Д. Луспеник – кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, секретар Пленуму Верховного Суду, суддя;
О. М. Сасевич – кандидат юридичних наук, член Вищої ради правосуддя

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 2 від 01 листопада 2023 року)*

Кучерявенко В. С.

К95 Цивільно-правовий захист права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа : монографія / В. С. Кучерявенко. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 234 с.

ISBN 978-617-8263-85-0

Монографія присвячена дослідженню особливостей цивільно-правового захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа. В межах наукової праці, на підставі комплексного аналізу наукових, публіцистичних джерел, а також законодавства та правозастосовної практики з питань захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа, сформовані та відображені висновки щодо: правової природи права суддів на захист особистих немайнових прав, об'єктами яких є честь, гідність та ділова репутація; передумов закріплення в практичній площині за суддями правового статусу «публічних осіб»; правових підстав виникнення правовідносин із захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа; кола суб'єктів правовідносин із захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа; меж захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації у разі їх порушення у медіа; особливостей реалізації суддями права на захист порушених у медіа особистих немайнових прав, об'єктами яких є честь, гідність, ділова репутація, в межах неюрисдикційної та юрисдикційної форм захисту; найбільш прийнятних способів захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа.

Монографія адресується суддям, адвокатам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також читачам, які цікавляться проблемами захисту прав людини.

УДК 347.962.1:343.63:316.774

ISBN 978-617-8263-85-0

© В. С. Кучерявенко, 2023

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	5
Від автора	6
Розділ 1	
Честь, гідність та ділова репутація суддів	
як об'єкти цивільного права	10
1.1 Сутність честі, гідності та ділової репутації як особистих немайнових благ суддів	10
1.2 Особливості цивільно-правового регулювання честі, гідності та ділової репутації суддів	19
1.3 Право суддів на захист честі, гідності та ділової репутації	28
1.4 Історія розвитку цивільного законодавства щодо захисту честі, гідності та ділової репутації	37
Розділ 2	
Правовідносини щодо захисту права суддів	
на повагу до гідності та честі, на недоторканність	
ділової репутації, порушених у медіа	54
2.1 Підстави виникнення правовідносин із захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа	55
2.2 Суб'єкти правовідносин щодо захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа	89
2.2.1 Судді як правомочні суб'єкти у цивільно-правових відносинах із захисту права на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа	89
2.2.2 Медіа як зобов'язані суб'єкти у цивільно-правових відносинах із захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації	114

Розділ 3

Цивільно-правові форми та способи захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 135

- 3.1 Загальні положення щодо цивільно-правових форм та способів захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 135
- 3.2 Особливості неюрисдикційного захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 151
- 3.3 Особливості судового захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 160
 - 3.3.1 Відшкодування моральної шкоди як загальний спосіб захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 160
 - 3.3.2 Право на відповідь та право на спростування як спеціальні способи захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 187
 - 3.3.3 Заборона поширення інформації як спеціальний спосіб захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа 200

Висновки 209

Список використаних джерел 212

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільно процесуальний кодекс України

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України

КК України – Кримінальний кодекс України

ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
(Європейська конвенція з прав людини)

Основи 1961 – Основи цивільного законодавства Союзу РСР
та республік

ЦК УРСР – Цивільний кодекс Української Радянської Соціалістичної
Республіки

Постанова Пленуму ВСУ № 1 від 27.02.2009 р. – Постанова Пленуму
Верховного Суду України № 1 від 27 лютого 2009 р. «Про судову
практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи,
а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»

Постанова Пленуму ВСУ № 4 від 31.03.1995 р. – Постанова Пленуму
Верховного Суду України № 4 від 31 березня 1995 р. «Про судову
практику в справах про відшкодування моральної (немайнової)
шкоди»

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ВІД АВТОРА

Вагома роль органу правосуддя в суспільстві зумовлює підвищений інтерес до питання функціонування органу правосуддя в цілому та до суддів, як гарантів справедливості. Відповідний інтерес лише посилюється в умовах провадження судової реформи. Основним джерелом інформації стосовно питання поточного функціонування органу правосуддя, згідно з результатами соціологічного дослідження проведеного Українським Центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та відображених у звіті «Ставлення громадян України до судової системи», є медіа.

Згідно з усталеним підходом, утвердженим Радою Європи, медіа з метою інформування громадськості про діяльність органу правосуддя повинні мати можливість на вільне висвітлення та коментування питань функціонування системи судочинства без обмежень. За медіа закріплюється право повідомляти не лише нейтральну інформацію, а й критичні висловлювання про поточний стан функціонування органу правосуддя, обґрунтованості окремо взятих судових рішень. Цим самим, медіа виконують покладену на них роль «вартових демократії» та за рахунок публічного обговорення вад функціонування органу правосуддя здатні сприяти впливу громадськості на роботу тих, хто остаточно вирішує всі й будь-які правові суперечки у цьому суспільстві, – суддів.

Окрім того, сам факт обіймання судьями штатних суддівських посад в судах України та здійснення ними правосуддя на професійній основі, опосередковування судової влади України та фінансування

судів з Державного бюджету України, є передумовами закріплення за суддями правового статусу публічних осіб. З огляду на що, увага медіа та суспільства прикута як до професійних аспектів діяльності суддів, так і до тих аспектів життя суддів, які тісно пов'язані з їх професійною діяльністю. Висвітлення такої інформації дозволяє сформулювати висновок не лише щодо поточного стану функціонування органу правосуддя, але й щодо морально-етичних якостей суддів, як гарантів справедливості.

За усталеним підходом Ради Європи, який серед іншого відображений і в тлумаченнях ЄСПЛ положень ЄКПЛ, а також в практиці національних судів, судді як публічні особи відкриваються для прискіпливого висвітлення їх слів та вчинків і повинні це усвідомлювати. Критика суддів визнається частиною дискусії в суспільстві з більш широкими межами для обґрунтованих зауважень. Обираючи кар'єру суддів вони погодились на таку увагу, а тому повинні виявляти терпимість до критики. До того ж етичні норми, зобов'язують суддів виявляти обачність та розважливість, не відповідати на критику через ті самі канали (на відміну, наприклад, від політиків). Особливо на критику, яка стосується справ, які знаходяться у процесі розгляду чи справ, які були розглянуті судом та за результатом їх розгляду ухвалено судові рішення. Фактично діє правило, за якого свобода слова суддів обмежується інтересами авторитету органу правосуддя в цілому.

Відзначаючи важливість довіри до суду через забезпеченість свободи слова, ЄСПЛ у своїх прецедентній практиці також робить застереження, що поширення медіа інформації про орган правосуддя та суддів, повинно здійснюватися відповідально, не переступати межу стосовно інтересів правосуддя та прав осіб, яких така інформація стосується.

Проте констатувати безумовно відповідальний підхід медіа при виконанні професійних обов'язків не доводиться. Аналіз поширених медіа матеріалів стосовно функціонування органу правосуддя, матеріалів стосовно володарів суддівської мантиї, на жаль надає підстави для констатації двох аспектів. Зокрема, того аспекту, що іноді бажаність медіа опублікувати сенсаційний матеріал про орган правосуддя, суддів,

превалює над професійними обов'язками щодо переконання в поширенні об'єктивної, повної, збалансованої та достовірної інформації.

А інший аспект, що окремі недобросовісні представники медіа, вдаються до поширення матеріалів, в яких діяльність органу правосуддя країни ілюструється в негативному світлі, а на адресу суддів лунають огульні звинувачення, нищівна необґрунтована критика. І якщо у першому випадку, поширення медіа недостовірної інформації у формі фактичних тверджень або інформації у формі оціночних суджень з опором на недостовірне фактичне підґрунтя, може бути визнано в якості результату добросовісної помилки медіа. То в другому випадку про добросовісну поведінку медіа вести мову не доводиться. Адже, переважно поширення медіа таких матеріалів переслідує ціль інформаційного впливу на результат розгляду окремих, конкретно визначених судових справ або ціль дискредитації органу правосуддя, окремого судді за попередньо ухвалене рішення.

У кожному з наведених випадків поширення медіа відповідних матеріалів здатне обумовити завдання шкоди не лише інтересам правосуддя в цілому, а й праву суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації. І в кожному конкретному випадку як інтереси правосуддя, так і право суддів на повагу до гідності та честі, право на недоторканність ділової репутації мають бути належно захищені. Адже, по-перше, для того, щоб успішно виконувати свої обов'язки, орган правосуддя та судді повинні мати довіру загалом. Орган правосуддя матиме належний рівень довіри лише у тому разі, коли репутація суддів в очах громадськості буде бездоганною, судді будуть незалежними від будь-якого впливу, в тому числі інформаційного впливу з боку медіа. А по-друге, як і всім громадянам України, суддям гарантується право на повагу до гідності та честі, право на недоторканність ділової репутації, особливо в процесі їх професійної діяльності, яка за своїм змістом створює несприятливі для цього умови. Ефективність захисту відповідних особистих немайнових прав суддів залежить від правильності встановлення балансу між конкуруючими правами. Адже, право медіа на свободу думки та слова, вільне вираження поглядів та переконань, з одного боку та право суддів

на повагу до гідності та честі, право на недоторканність ділової репутації є однаково важливими правами в демократичному суспільстві. Тому важливо витримувати певний баланс між ними.

У цій роботі я зосередила увагу лише на цивілістичному аспекті питання захисту права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у медіа та висловила власне бачення стосовно особливостей, а також шляхів ефективної реалізації суддями права на захист відповідних особистих немайнових прав, у разі їх порушення в медіа.

На завершення хотілось би висловити слова вдячності:

– колегам, які висловили підтримку щодо вибору теми дослідження та при написанні цієї роботи приділили час та увагу, висловили конструктивні рекомендації, які сприяли покращенню результатів роботи;

– вельмишановним рецензентам, які висловили свою експертну думку з приводу результатів дослідження: **І.А. Артеменку** – доктору юридичних наук, професору, голові Одеського апеляційного суду, судді; **М.В. Оніщуку** – доктору юридичних наук, заслуженому юристу України, ректору Національної школи суддів України; **Д.Д. Луспенику** – кандидату юридичних наук, доценту, заслуженому юристу України, секретареві Пленуму Верховного Суду, судді; **О.М. Сасевичу** – кандидату юридичних наук, члену Вищої ради правосуддя. Шановні рецензенти ваша експертна думка надихає та допомагає рухатися вперед.

Книги, які можуть вас зацікавити

Логіка: практикум з
розв'язання тестів на
загальні
компетентності

[Перейти на сайт](#) →